

UiT Norges arktiske universitet

Fakultetet for Biovitenskap, Fiskeri og Økonomi

Innlevering 1

Velferdsstaten

Ida Marie Hansen Bergland
Sok-2008, Høst 2022

Innholdsfortegnelse

Utfordring 1.1.....	1
Utfordring 1.2.....	3
Utfordring 1.3.....	6
Referanseliste	10

Figurliste

Figur 1:Illustrasjon av Edgeworth bytteboks Trine og Erna imellom.....	4
Figur 2- Gini-koeffisienter for Norden og USA(se kode i egen PDF-fil eller GitHub).....	8
Figur 3-Lorenz-kurve for Tromsø Kommune	9

Utfordring 1.1.

Hva er det vi mener med bidragsbaserte, behovsprøvde og universelle ordninger?

Universelle ordninger er ordninger hvor inntekten din ikke legges til grunn om du skal ha dette godet eller ikke, dette kan for eksempel være forskjellige trygdeordninger som folketrygden eller barnetrygden, men også skole, barnehage og eldreomsorgen er universelle ordninger. De behovsprøvde ordningene derimot legger inntektene til grunn for om du har behov for denne ordningen, dette er for eksempel bostøtten eller stipendet for å gå på videregående skole eller tar en høyere utdanning. Bidragsbaserte ordninger er for eksempel barnebidrag hvor den ene må betale bidrag til den andre på vegne av barnet, hvis barnet bor fast hos den ene. Man har via jobb betalt inn skatt og når man blir sykemeldt så får man bidrag i form av sykepenges, tilleggspensjon eller arbeidsledighetstrygd hvis man skal være så uheldig at man mister jobben.

Vertikal og horisontal omfordeling, hva er det? Og når kan det være aktuelt med horisontal omfordeling?

Vertikal omfordeling er et ord som betegner at omfordelingen som mål har å komme best ut for de som har minst, dette i form av inntektsberegnete ytelser. De ytelsene som ikke er beregnet på inntekten til individet gjør det samme, men finansieres av skatteinntekter, slik som for eksempel skole og helsetjenester. En annen omfordeling er der når en ytelse skal gis så vil den med lavest inntekt prioriteres. Den horisontale omfordelingen tar hensyn til alder og størrelse på familiene etc., det kan for eksempel være at de som jobber og betaler skatt i dag, betaler pensjonen til de som er pensjonister i dag, eller det kan være at man får en ytelse og med ekstra tillegg for hvert ekstra barn over en viss grense. Alt i alt skape en slags balanse mellom individene.

Teorier om sosial rettferdighet:

Libertarianisme, Liberalistene, Utilitarisme og John Rawls teori om sosial rettferdighet er noen av teoriene om den sosiale rettferdigheten for samfunnet. Libertarianismen har fokus på å maksimere den individuelle friheten, la markedet flyte fritt og minst mulig innblanding av staten, helst ingen. Liberalistene har individet som et utgangspunkt og privatisering av eiendom er ikke et mål, men heller et middel, de ønsker et kapitalistisk samfunn med gitte

forutsetninger, og ønske om omfordeling. Utilitarismens mål er å få politikerne og politikken til å jobbe for den maksimale totalnyten for samfunnets medlemmer, et alternativ til denne filosofien er John Rawls teori om sosial rettferdig het som innebærer å ha fokus på rettferdig fordeling av ressurser samtidig som de har den individuelle frihet sentralt.

Maximinprinsippet som er å maksimere friheten, men samtidig minimere ulikhetene. Alle skulle ha rett til å bli likt behandlet og like rettigheter. Og ved endringer så skal ikke de som har det verst få det verre, men heller bedre. Vi har også de kollektivistiske synspunkter som demokratisk sosialisme og marxisme, demokratisk sosialisme ønsker blandingsøkonomi, men også å maksimere markedet til sosialistiske formål, marxisme derimot retter kritikk til kapitalismen (Store Norske Leksikon, [marxisme – Store norske leksikon \(snl.no\)](https://snl.no/marxisme).) Jeg kan forstå libertarianismen at de ønsker total frihet og fritt marked, men dette vil også føre til at de som allerede har mer vil få mer og de som har små ressurser og allerede er nede vil falle fra. Den sterkeste rett og ulikheten er stor og blir større. Liberalistene med sin kapitalistiske holdning vil også øke ulikheten i samfunnet hvis de kommer til, da de som allerede har mye vil få mer på bekostning av de som er mindre bemidlet. Rawls teori tar hensyn til individet nederst til å ikke få sin situasjon verre enn utilitarismen som regner den totale nytten for samfunnet samlet uten hensyn. Meningene er mange, men de fleste er for en god omfordeling.

Er det ulemper ved at all ulikhet er eliminert?

Hvis alle skulle ha høy utdanning og ikke ha karakterkrav/kompetansekrav og viser liten innsats så vil nok kvaliteten på de utdannede være dalende, da de som er for å bare være og ikke gjøre en innsats og uten en genuin interesse eller forståelse for faget vil dra ned kvaliteten. Også vil problem oppstå at hvis alle skal ha høy utdanning, hvem skal ta de lavere fagutdanningene som er veldig viktig i et samfunn, elektrikere, rørleggere, snekkere, vaskere etc. Hvis ingen vasker vil bedriftene, sykehus, og andre til slutt måtte stenge da hygienene ikke er tilfredsstillende og begynner å bli farlig. Så noe ulikhet i samfunnet må det være, men ulikheten bør gå på individets valg, interesser og personlig egnethet og ikke på hva de har råd til eller hvilken familie de er født inn i.

Utfordring 1.2

Paretoforbedring, paretoeffektivitet, bytteeffektivitet, produksjonseffektivitet og sammensetningseffektivitet

Paretoforbedring er det å omfordele slik at man oppnår pareto-effektivitet som er at det ikke går å endre omfordelingen mer fordi at hvis en endrer mer for at en skal få det bedre, vil det gå på bekostning av andre. Paretoeffektivitet er den optimale omfordelingen. For å oppnå paretoeffektivitet må bytteeffektiviteten, produksjonseffektiviteten og sammensetningseffektiviteten være tilfredsstillende. Bytteeffektivitet er når individene har best utbytte av varer og tjenester etter sine preferanser og det ikke er mulig å bytte noe mer uten at noen andre får det verre. Produksjonseffektiviteten er når produsentene produserer det de kan av en vare og ikke kan øke denne uten at de må redusere produksjon av en annen vare. Sammensetningseffektivitet er på en måte likevekts punktet for tilbud og etterspørsel, altså at alle varer er brukt opp og alle konsumentene har fått det de ønsker. Nytenivåene/indifferenskurven for produksjon og individene tangerer med hverandre.

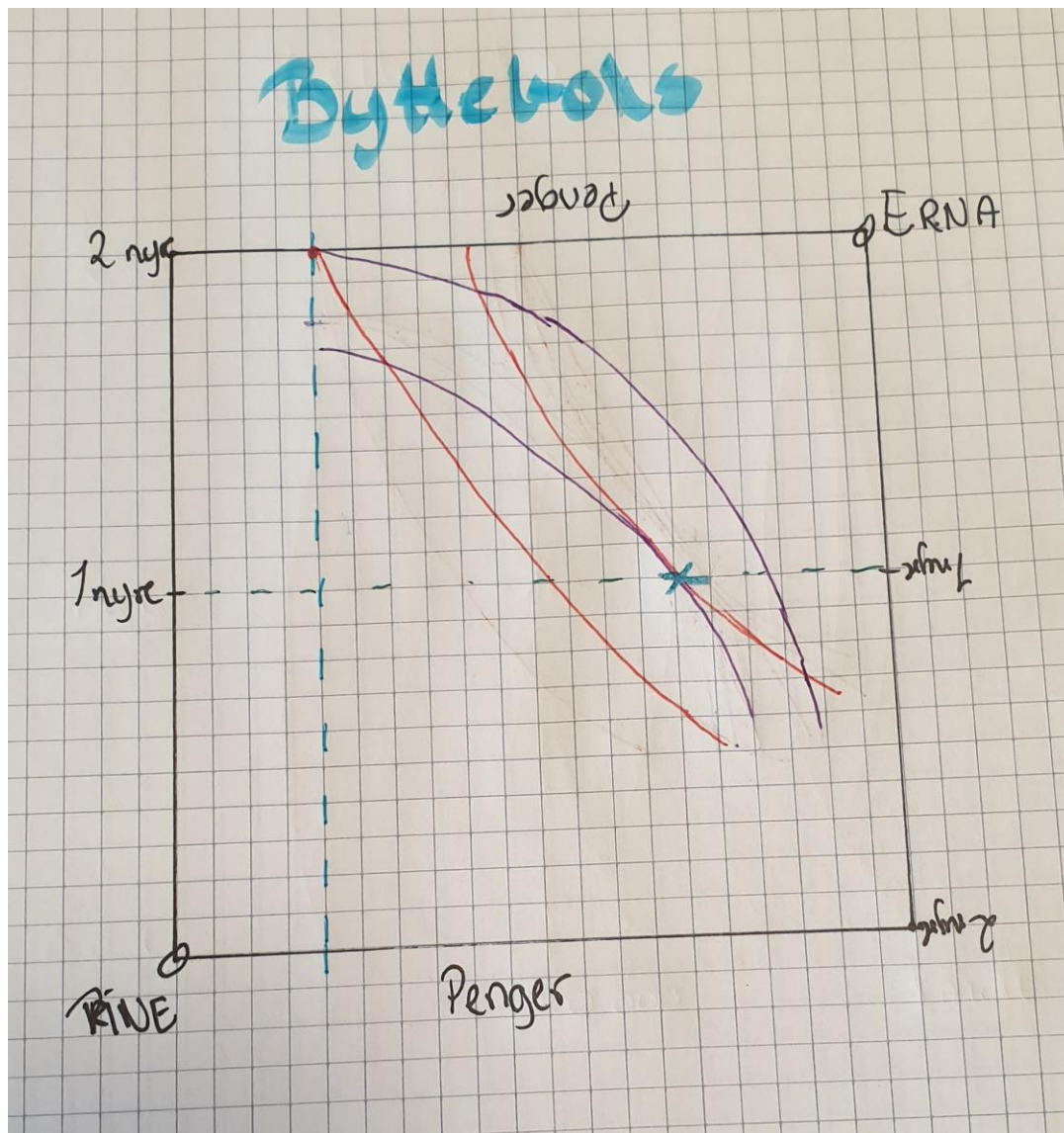
Første og andre velferdsteori

Den første velferdsteorien sier at i en først-best økonomi vil en perfekt konkurranse i markedene føre til at man får en paretoeffektiv omfordeling av ressursene.

Den andre velferdsteorien sier at ved å etablere et utgangspunkt og så la det forhandles for å oppnå best mulig effektivitet.

Trine, Erna og nyrer

Trine har to friske nyrer og Erna har 2 syke nyrer. Trine har lite penger mens Erna har mange penger. Hvis vi ser på Figur 1 så ser vi på bytteboksen dem imellom.

Figur 1: Illustrasjon av Edgeworth bytteboks Trine og Erna imellom

I figur 1 ser vi Trines indifferenskurver som rød og Ernas indifferenskurver som lilla. Indifferenskurven forteller nytten de har i forholdet penger og nyre. Erna har ingen funksjonelle nyre, men har masse penger og kan øke sin nytte ved å betale for en frisk nyre. Trine har to funksjonelle nyre, men lite penger og kan øke sin nytte ved å selge den ene nyren for penger og oppnå økt nytte. Ernas og Trines kurver nærmer seg hverandre til de tangerer ved 1 nyre. Dette punktet (blått kryss) er hva Erna må betale for nyren for at Trine vil selge den. Dette vil være i et legalt marked, i et illegalt marked ville Trine kunne presset Erna for enda mer penger da Erna allerede er i en presset situasjon mens Trine klarer seg med det hun allerede har. Ethiske dilemmaet i å selge sine organer er at du ikke har en garanti for at den nyren som er igjen holder seg frisk da den får økt belastning. Og er man desperat og trenger penger eller ikke er helt ved sinne fulle fem og selger sine organer og ikke tenke over

konsekvensene, denne negative fordel er jo at de fattige ender med å selge mens de rike utnytter dette og kjøper. Er det et kjært familiemedlem så stiller situasjonen seg annerledes og du donerer uten vederlag for å redde din 'bror' eller 'barn' etc. For et slikt marked er det en del etiske hensyn og ta for at den svakere delen av befolkningen ikke skal bli utnyttet og ulikhetene bli større. Mens samtidig er det å redde livene til de som trenger organer. Derfor er kanskje en gylden middelvei å donere sine organer etter at man er gått bort og ikke har brukt for disse lenger.

Paretoeffektiv løsning i enkelte marked

- a) Markedet for helsetjenester har staten gått inn og er innlemmet i velferdssystemet, dette på grunn av at det vil være store muligheter for markedssvikt da etterspørselen blir å være lav da helsetjenester er dyre og de med dårligst råd vil ikke få hjelpen de trenger og vil falle utenfor og trekke ned kvaliteten på arbeidsføre og at det eventuelt blir færre arbeidsføre. Derfor ved god helse, flere arbeidsføre og flere som betaler skatt som igjen bidrar til å opprettholde velferden. Dette markedet vil ikke klare å oppnå paretoeffektivitet på egenhånd uten inngripen fra stat.
- b) Aksjemarkedet er det nærmeste som kan nå paretoeffektivitet på egenhånd, for å unngå markedssvikt og innsidehandel er det reguleringer her som er satt som inngrep i dette markedet.
- c) Studielån er regulert av staten, dette for at studentene skal få et tilbud og fordi det skal sikres flere utdannede og for alle skal få en mulighet å gå på skole, det er gunstig rente på lånene og vil ikke være utsatt for høye renter som enkelte selskap opererer med og vil gi studenter mulighet til å betale tilbake uten ytre påvirkning. Markedet for lån vil være en stor konkurranse seg imellom og vil gi paretoeffektivitet, men ikke for studentene som vil kunne gi markedssvikt da ikke alle studenter er like fra bakgrunnen av mht. inntekt og ressurser og vil med studielån da bli behandlet på lik linje med alle som studerer og ikke ende opp med lån de ikke klarer å håndtere. Og for å unngå markedssvikt så er det eget lån for studenter, her er reguleringene for at du må ha betalt semester avgift og vise til resultater for å få lån også for å luke ut de som ikke har rett på slikt lån, og ved å gi prosenter som du får i form av stipend vil det motivere for å fullføre utdanningen.

Utfordring 1.3

Pers prosjekt.

Per sitt prosjekt gir avkastning på $y=4000$ på et dårlig år, men på et godt år er avkastningen på $y=12000$. Det er like sannsynlig at han tjener godt som han tjener dårlig.

Per er risikoavers i å med at han forsikrer seg at han i alle fall har en ok, men lav inntekt enn hvis han satset og kunne ta en enda større gevinst. Han sikrer seg inntekt uansett utfall.

Den forventede nytten og inntekten fra prosjektet er:

Nytte formelen er $U(y) = y^{0.5}$, hvis vi regner dette ut for begge utfallene får vi:

$U(4000)=4000^{0.5} = 63.245$ og $U(12000) = 12000^{0.5} = 109.544$. Per får nesten dobbel nytte på et godt år enn et dårlig. Den forventede nytten blir da, som formel

$$E(U) = \bar{U} = p_1 U(y_1) + p_2 U(y_2)$$

Dette er forventet nytte = gjennomsnittlig nytte = sannsynlighet ganger nytten til den beste nytten + sannsynligheten ganger nytten til den dårligste. Utregningen blir da $0.5*109.544 + 0.5*63.245 = \underline{86.39}$ Den forventede nytten er 86.39.

Den forventede inntekten er som formel

$$E(y) = \bar{y} = p_1 y_1 + p_2 y_2,$$

som er inntekt = gjennomsnittlig inntekt = sannsynligheten ganger den beste avkastningen + sannsynligheten ganger den dårligste avkastningen som da blir $0.5*12000+0.5*4000= \underline{8000}$. Den forventede inntekten er 8000.

Forsikringspremien pr formel kan skrives som $\pi = (1 + \alpha)_{P_1} L$, hvor α er satt til 0 da denne er profitt og vi ikke har fått opplyst om hva denne eventuelt er. Så brutto premie = (1 + profitt) ganger sannsynligheten ganger den gode avkastningen minus den dårlige avkastningen. Utregnet blir dette $(1+0) * 0.5*8000= \underline{4000}$. Forsikringspremien er da på 4000.

Forsikringsordning

For at forsikringsordningen skal fungere effektivt er det noen forutsetninger som må være på plass, disse er å ikke ha kunnskap om fremtidig utfall, individuelle sannsynligheter er uavhengige, risikoen kan estimeres, alle har samme informasjon, ikke gjøre seg uforsiktig og heller forebygge til ulykker. De som eventuelt ikke endrer adferd før etter ulykken er inntruffet kan få redusert kompensasjon.

- a) Separerende likevekt kan være at en part innehar mer informasjon om noe enn den andre parten som vil gi den parten med mest informasjon en større fordel.
- b) Hvis det skal gentestes for å finne sannsynligheten for at noen blir syke er ulempe for den gruppen som er disponert for sykdommer genetisk, men for de som allikevel ikke blir syke er dette en ekstra ulempe med at forsikringen er mye dyrere. Den andre gruppen som ikke er disponert vil dette være en fordel med at de må betale mindre. Det er også en fordel for forsikringsselskapene som kan ta ekstra betalt eller ikke vil gi tilbud til de som kan bli mest syk. Taperne er de som er genetisk mest utsatt.
- c) Pooling-løsning er at det vil det å samle en større gruppe for å minimere risikoen. Genetisk testing kan være en fordel ved å være obs på symptomer og individer kan få hjelp tidligere og unngå å bli alvorlig syke. Ulempen er om det er moralsk riktig.

Uheldig utvalg

Uheldig utvalg er at noen vet mer om noe enn den andre parten, eller at forsikringsselskapene ikke kan skille mellom høy eller lavrisiko søkere, det kan ende med at de kanskje vil unngå de som er syke og heller ha flere friske, dette for eksempel å tilby forsikring til alle arbeidere i en bedrift. Det blir ineffektivitet og markedssvikt. Folketrygden er en tvungen forsikring som er for å løse problemet med dette markedet, alle får hjelp når de trenger uavhengig om de er syke eller blir syke. Veldig mange blir syke jo eldre de blir og vil trenge denne hjelpen en eller annen gang i livet. Og alle arbeidsplasser betaler skatt som finansierer denne sosialforsikring alle har.

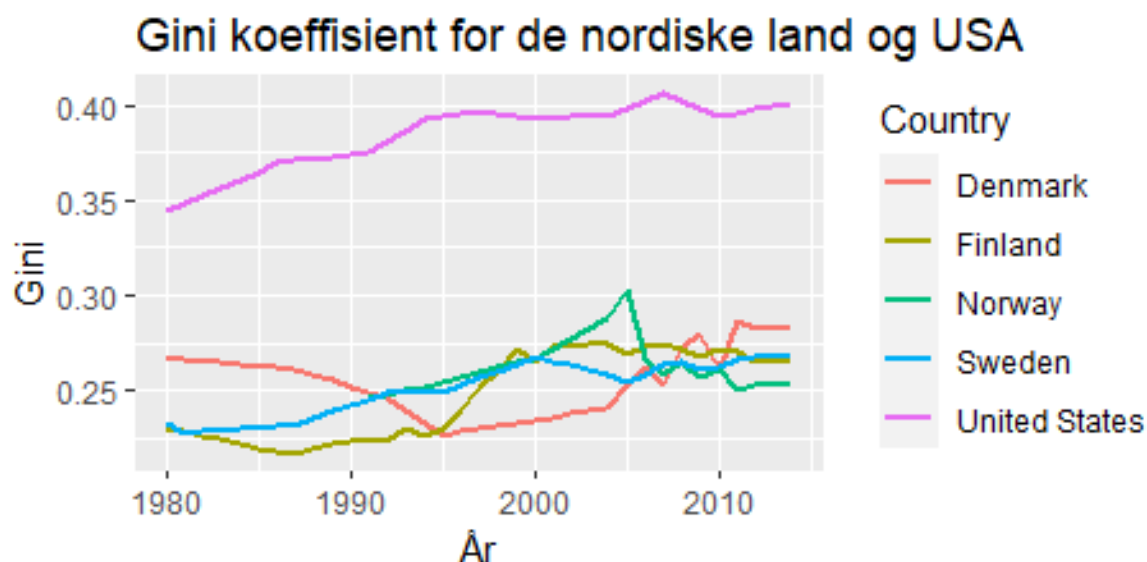
Adferds risiko

Hvis en som liker ekstremsport kjøper seg forsikring, vil han fortsette med denne atferden og ta en større risiko enn hvis han ikke hadde forsikring som dekker skader. Folketrygden sørger for at den får behandling ved skade uansett, men myndighetene prøver å hindre skader ved reguleringer slik som trafikkregler, opplysning om for eksempel informasjon om kosthold og

ellers tilrettelegging i samfunnet for å hindre skader og at folk blir syke. De kan også skattlegge produkter de mener er helseskadelige slik at man handler mindre av disse skadelige varene.

Inntektsfordeling

I figur 2 ser vi et plot eller en graf med gini-koeffisienter for Norge, Sverige, Finland, Danmark og USA.

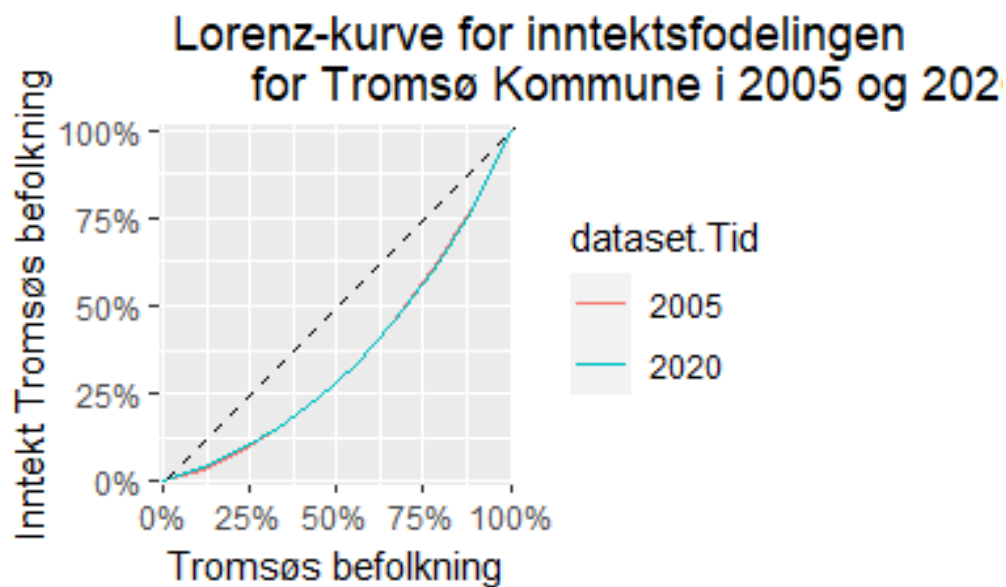

Figur 2- Gini-koeffisienter for Norden og USA(se kode i egen PDF-fil eller GitHub)

Over tid har gini-indeksen endret seg litt, men etter 2010 har den stabilisert seg for alle landene. USA har mye større ulikhet enn de nordiske landene, dette kan komme av at de har et annet styresett og sosial velferd enn de nordiske landene. I USA er individene uten en folketrygd og er avhengige av private forsikringer for å unngå å få veldig høye kostnader ved å oppsøke helsehjelp. Mens i Norden har alle landene en form for påtvunget sosialforsikring i Norge er den i form av folketrygden.

Inntektsfordeling

I figur 3 ser vi Lorenz kurven over inntektsfordelingen i Tromsø Kommune.

Figur 3-Lorenz-kurve for Tromsø Kommune

Ulikheten i Tromsø kommune er minimalt forandret siden 2005, 2005 linjen ligger litt under 2020 linjen helt i starten av linjene, dette kommer nok av at gini-indeksen i Norge var litt lavere i 2005 før indeksen stabiliserte seg litt etter 2010.

Referanseliste

Barr N, The economics of the welfare state, 6th edition, 2020, Oxford university press.
Kapittel 1 til 5.

Notater fra forelesning.

Fjeld, A, Store Norske Leksikon, [marxisme – Store norske leksikon \(snl.no\)](https://snl.no/marxisme), skrevet 1 februar 2022, lest 5 september 2022.

Koder i egen PDF fil eller GitHub adresse [SOK-2008-2022/SOK-2008-2022-oppgave1.Rmd at main · IdaBergland/SOK-2008-2022 \(github.com\)](https://github.com/IdaBergland/SOK-2008-2022/blob/main/SOK-2008-2022-oppgave1.Rmd).